

PRILOG RASPRAVI O ZAŠTITI SUHOZIDA

JADRAN KALE
Muzej Grada Šibenika
Odjel za etnologiju i antropologiju
Sveučilišta u Zadru
jadran.kale@gmail.com

UDK 693.7
Prethodno priopćenje
Preliminary communication
Primljeno/Received: 27.06.2016.
Prihvaćeno/Accepted: 4.07.2016.

U članku se rekapitulira aktualna regulacija očuvanja kulturnih dobara povezanih sa suhozidima (građevina, krajolika i nematerijalnih kulturnih dobara). Istjecanje preventivnog statusa zaštite objedinjavajućeg nematerijalnog kulturnog dobra i formuliranje budućeg načina zaštite koincidira i s multilateralnom nominacijom umijeća suhozidnih gradnji za Reprezentativni popis nematerijalne kulturne baštine čovječanstva. Analizirane su okolnosti artikulacije konzervatorskih rješenja i predložene poboljšice.

Ključne riječi: nematerijalna kulturna baština, kulturni krajolik, suhozid

Danas ustvrditi u stručnom članku kako je baština djelo političkog programa znači kucati na otvorena vrata (Bendix et al. 2006., Choay 2001.). Napose je to nedomišljato učiniti u godini navršavanja punog stoljeća od začetka Službe nacionalnih parkova, "najbolje američke ideje ikada", kad se usporedno sa svečarskim izdanjima iz nakladničkih kataloga prelijevaju i tuceti analitičkih svezaka uključivo i novijih dodjeljivanja upravljanja kulturnom i prirodnom baštinom lokalnim zajednicama (Keiter 2013.). Kao osobito zorna ilustracija političke naravi državne regulacije baštine nametnula se dosadašnja praksa i sadašnja epizoda domaće zaštite suhozidne baštine. Riječ je o konzervatorski jedinstvenom dijelu baštine koji danas svoje forme u Registru kulturnih dobara R. H. ima kao kulturni krajolik (od Takale 1972. godine nadalje), građevina (od zoniranog Dudićevog osika 1975. g. i pojedinačne Rašine bunje 1998. odn. 2008. g. nadalje) te nematerijalna kulturna baština (mirila 2008. i preventivna registracija suhozidnih umijeća 2013. g.). Čak bi se i o pokretnoj kulturnoj baštini moglo fabulirati svaki put kad se suhozidima ambijentaliziraju izložbeni postavi ili pak pred inventariziranim muzejskim predmetima alata kojim je registrirano kulturno dobro građeno – kako je to u slučaju Starog stana na Žirju. Zbog toga se doimala prilično utemeljenom laboratorijska pretpostavka kako će reguliranje ovako pigmentirane supstance

zorno pokazati tokove spojenih posuda zaštite kulturne baštine, kao iz stakla tako i u mogućim podzemnim dijelovima van pravilnika, zakona ili konvencija. Tako se doista i zbililo.

Kulturno dobro i ključno obilježje	Vlasnici (zajednica ili obitelj)	Lokacija	Registracija	Uvođenje konzervatorske prakse
prezidena Takali (terasasti vinogradi)	Praputnjak	Bakarski zaljev	3. II. 1972.	„etnografska zona“ (kulturni krajolik)
Dudićev osik (razvedeni tlocrt)	Badurine-Dudići	Dudići kod Luna (44,662°N, 14,768°E)	17. XII. 1975.	zoniranje suhozidne građevine
Rašina bunja (lažno lučeni hodnik)	Strikomana Rašini	Okit kod Vodica (43, 793°N, 15,769°E)	prev. 30. X. 1998., tr. 30. VI. 2008.	lažno svođene građevine
Stari stan (5 prostorija), Samograd	Alić-Tarakalo	Samograd na Žirju (43,649°N, 15,666°E)	prev. 2. XI. 1998., tr. 30. VI. 2008.	
Šuplja gromila (datirana u srednji vijek)	Mikulandra	Bilice kod Šibenika (43,781°N, 15,983°E)	30. VI. 2008.	

Kudin most (12 lukova)	Veselinovići (Krupski Golubić kod Ervenika)	rječica Krupa (44,188°N, 15,845°E)	prev. 16. IV. 2005., tr. 24. IV. 2013.	suhozidni most
kompleks cisterni na Lorci, otok Vis	Vidović (Komiža)	Oključna kod Komiže (43,065°N, 16,135°E)	prev. 25. IX. 2006.	vernakularna cisterna
suhozidi Općine Tkon	mještani i nasljednici	područje Općine	11. VI. 2007.	kulturno dobro od lokalnog značaja
sjeverozapadna Vodnjanština (ager)	mještani i nasljednici	područje kulturnog krajolika	prev. 26. II. 2010.	konzervatorski popis suhozidnih građevina
umijeće gradnje bez vezivne tvari	–	jadranska Hrvatska	12. VI. 2013.	nematerijalno kulturno dobro
Rodini stani, Vodice (veličina i artikulacija gomile)	Rodin (Prvić Luka)	Rodini stani, Donja Srima (43,734°N, 15,825°E)	17. VI. 2013.	kultivacijski kompleks

Tablica 1: registrirana suhozidna kulturna dobra.

Više je razloga zbog kojih bi račune konzervatorske prakse bilo neopravdano ispostaviti pukim suhozidima. Na naplatu su došla formativna kondicioniranja struke za kakva bi mogli reći da su u današnjem naraštaju već raspravljena, no pod čijim se prtljagom naizgled neuništivih javnih narativa budimo iznova svakoga jutra. Nad diktumom "izvornih tradicija" može izgledati kako je u generaciji naših profesora konstatirana samokritika kulturno-povijesne škole (Rihtman Augustin 2001: 280), ali se taj sramežljivi redak našao u divot-kompendiju čiji sadržaj ne poznaje ratove i sukobe, društvene tenzije i konflikte, doli tek antikvarne uspomene skladnih i čistih seoskih tradicija.¹ Tko god u pripremi školskog sata ili u sastavljanju projekta lokalne udruge uzme takav svezak u ruke, pružen mu je stručno certificiran eskapizam u potrazi za deklaracijama svojih čuvara. Esencijaliziranje stručnog narativa na tom je mjestu pospješeno i samom likovnom opremom naslovnice na kojoj se nadnaslov nakladničkog niza "Hrvatska" preklapa s naslovom i podnaslovom "Etnografija: svagdan i blagdan hrvatskog puka", neobvezno se referirajući kao "Hrvatska etnografija" (Čapo Žmegač i dr. 1998.). Govor o etnografiji kao o baštini a ne o metodologiji, zbog čega je u etnografskim muzejima nemoguće vidjeti npr. etnografiju Torcida iz istraživačkog krila već drugog izdanja Lalićeve knjige (Lalić 2011.), a onda niti interpretacije maskuliniteta i kulture tijela ne samo torcidaša i hajduka (s malim početnim slovom), već i s Morlakom, Serežanom, Šokcem ili Ilirom, u korijenu je perpetuiranog zamućivanja vode u kakvoj se lakši ulov plaća provincijalnim dometom.

Kad već struka s ovih polazišta kao validni radni okvir još uvijek postavlja tzv. spasilačku etnologiju (sakupljaj nestajuća vrela danas, tumači sutra), sa glavnom teškoćom dokumentiranja izumirućih znanja seniorskih generacija, kako uopće tražiti više od kolega drugih struka, entuzijastičnih istraživača, praktikanata ili aktivista? Tako nastrojeni stručnjak koji bi se u hrvatskom selu nekakvim vremeplovskim zapletom našao u godinama prije Iliraca ne bi ni našao "izvornosti" za bilježenje, jer mnoge forme kakve danas gajimo korjenikama još nisu postojale – od masovnog kićenja svilovezom ili tokama za što pučke gotovine još nije bilo, do riječi "nošnja", "zadruga" ili i samog "suhozida" (Kale 2016.), u tim oblicima sve samih akademizama kakve narod nije govorio. Na primjeru postavljene teme to znači kako se

¹ V. članak "Sjevernodalmatinski nacrt etnologije rata" u ovom svesku.

pri ulasku u selo u potrazi za baštinom a ne u prakticiranju etnografske metodologije traži najstariji "kazivač" tradicija, neovisno o tomu gradi li najravnije suhozide doseljeni bosanski izbjeglica koji o predaji lokalnih tradicija nema što reproduktivno "kazivati" već posvjedočiti primijenjena načela kreativnosti i svojeg unutrašnjeg dijaloga sa zatečenim formama (što je situacija iz jednog našeg mjesta čuvene suhozidne baštine). I na naslovnici pionirskog posla domaćeg priručnika za gradnju u suhozidu je bračka bunja kakva je su svojem okolišu iznimka, a ne pravilo (Bodrožić et al. 2012., Kečkemet 2000.). Mističnu predajnost lokalnog znanja u prijavi nematerijalnog kulturnog dobra kultivacije *prezida* na Takali u Bakarskom zaljevu g. Zrinko Mičetić (u ime PZ "Dolčina" iz Praputnjaka, uz zahvalu na mogućnosti konzultacije tog teksta) efektno razbija idućom konstatacijom:

Prezide su izradili Praputnjarci vlasnici zemljišta, drugi Praputnjarci, ali u velikoj mjeri i težaci iz okolice, u prvom redu Vinodola i Šmrike. **Od izrade zadnjih gromača u Praputnjaku protekao je jedan životni vijek tako da nema izravnog prenošenja umijeća izrade gromača 'iz temelja' na velikoj površini.** Umijeće zidanja gromača ili preciznije, uspostave ranijeg stanja na mjestu srušene gromače, izravno je utvrdio današnji naraštaj. Desetak osoba u Praputnjaku zna kvalitetno obavljati taj posao. (Isticanje je naknadno.)

Potruga za neoskvrnutim čistoćama identitetski poimane kulturne baštine sa čitavom svojom romantičarskom prtljagom etnografa preobražava u političara. Zapravo, imajući na umu kako je politika respektabilna i potrebna djelatnost upravljanja društvenim resursima, ovakvo politikantsko parazitiranje na anakronim paradigmama tek služi kao mitotvorno vrelo regulacijskih narativa o bogatstvu baštine, ugrozama nacionalnog identiteta ili riješenosti njegovih čuvara (Rihtman Augustin 2001.). U njemu stručnjaci znaju istrčavati čak i dalje od svojih mandatnih poslodavaca, čemu se primjer u institucionalnoj brizi za baštinu moglo čuti prošlog ljeta na svečanom otvaranju Muzeja Sinjske alke: stručnjaci su listom govorili o esencijaliziranim tradicijama, dok je, paradoksalno, s par uspješnih usporedbi (o kulturi oružja i odnosu politike i baštine) dinamizam kulturnih pojava posvjedočio – političar.

Diskurs esencijalizirane baštine može se shvatiti i kao obrambeni mehanizam regulatorske prakse koju je osnivač ostavio na cjedilu, zadužujući je npr. u gradu gdje izlazi ovaj časopis da nepovećanim troškom osposobljavanja svojih stručnjaka brine o zadržavanju autentičnosti kako Buvininih vratnica, tako i piciginske loptice. Za takve obuhvate kulturnih praksi, upravo poput utvrđivanja struktura kulturnih krajolika kakvi obasižu od desetak četvornih kilometara naviše, zakonom definirana služba nema snage i zato ovakve fenomene ignorira – nema ujednačene terminologije, obuhvati divlje variraju a jedini zakonski zaštićen kulturni krajolik (hora) svoj status ima zahvaliti provedbi međunarodne Konvencije o zaštiti kulturne i prirodne baštine čovječanstva jer ni dorada Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara iz 2014. nije uvela nominalni "kulturni krajolik". U takvim okolnostima diskurs "etnografske baštine" u kulturne krajolike kroči i u šinjelu JNA, jer se događa da se za kronološko razmeđe između "etnografske baštine" i recentnih oblika uzme vojna aerofotodokumentacija iz 1968. godine. U stvarnosti bi "recentno" i "etnografsko" imalo biti poredano obratnim redom. Kad bi terenska etnografija bila klinička psihologija, prakticiranje struke nerazlikovanjem formi ponašanja bi iziskivala povlačenje licence za profesionalni rad. Međutim, poznavajući stanje i perspektive dokumentiranosti, takva praksa uopće označava postojanje potencijala za terensku evidenciju dok je stvarni problem nošenje sa samim kulturnim praksama.

Nijedan kulturni krajolik nije obrađivan da bi mu se divilo, svaki je od takvih prije svega gospodarski krajolik s usputnim kulturnim obilježjima. Kad se promijeni ekonomska paradigma kakva ga je učinila mogućim, konzervator se nalazi pred naoko nerješivim zadatkom. Iz gledišta "etnografske baštine" on je doista nerješiv. Iskusni konzervatori su sudbini izricatelja zabrana, recimo, uvođenja kupatila u tkivo "izvorne" drvene kuće, znali uzmicati tako da su se uklanjali registracijama kulturnih dobara uopće. Na krivo postavljeno pitanje dobri odgovori mogu stizati tek sporadično. Ako se od stručnjaka pita koji je krajolik "tradicijски", nema mjesta za stratificirani odgovor kakav nudi životne i razvojne opcije njegovim gospodarenjem i jedino što mjere zaštite mogu donijeti su stupnjevi zabrana, petrificiranje danku mitologemu izvornosti. U instituciji ovlaštenoj za pružanje takvih odgovora pravnička asistencija ne može biti samo konstatacija imovinskog statusa kulturnog dobra niti je ekonomija baštine menadžment resursa, pa konzervator ostaje na

vjetrometini vlastitih improvizacija. Stručni odgovor na vapaj vinogradara kako su postali "taoci hore"² ne može biti tek provedba konzervatorskog zakona koji je iz francuskog predloška uzeo onoliko koliko je to bilo politički zamislivo, dakle bez propisane obvezne participacije u obnovama izlistanih kulturnih dobara, već i anticipacija života temeljnog fenomena koji je od arheološkog doživio biti prekategORIZIRAN u antropološki (etnografski, ali u svjetski relevantnom značenju te riječi).

U takvom, pak, zadatku, zadužena služba je inertna i responsivna samo na naredbe. U korjenito drugačijoj ekonomskoj paradigmi propadanje desetak tisuća istočnojadranskih pseudokupola redovito počinje padanjem tjemene ploče. Zbiva se neobičan moment: najčešće skromna poljska skloništa niskih ulaza dobijaju dnevno stropno osvjetljenje, tako da veće među takvim građevinama (ogledni je primjer Domaćinova bunja na Srimi, najviša ovakva građevina kod nas) paradoksalno postaju privlačnijima za posjet i zadržavanje. Regulatorni mehanizam motiviranja vlasnika da vrati ploču i zaustavi propadanje ne postoji, dapače, ovakve građevine još nemaju svoje mjesto ni u agrookolišnim poticajima. Kad je na stol Uprave za zaštitu kulturne baštine stigao prijedlog da se unificiranim programom s unikatnim obilježjima (kakva bi obesmisliła krađe ili vandaliziranja) pokrene izrada providnih ploča kakve bi u novoj turističkoj paradigmi krajobraznih atrakcija svoju statičku ulogu mogle odigrati zajedno s potrebnim olakšavanja posjeta, nije bilo ni prihvaćanja niti kakvog začinjanja vlastitog rješenja. Nasuprot tome, suhozidni poticaj nastanku i javnog lica izložbe "Dalmatinska Zagora – nepoznata zemlja" 2007. godine se u Upravi po nalogu poslodavca slijedio bez pogovora, profesionalni integritet rasuvši leit-motivom suhozidnih bunara Rajčica kod Niskog koji su tako istaknutu senzibilizaciju javnog mnijenja odradili izvan Registra. Konzervatorsko rješenje za sustizanje ministrovih rokova nije ni moglo biti žurno obavljeno, jer bunari čine dio kulturnog krajolika zajedno s raritetno popločanim pristupnim stazama kroz suhozidno ograđene vlake. Legitimacija čuvara baštine je bila politička, a ne stručna: izložba je popraćena zbornikom kakav podražava simpozijски format događaja, katalog nije izašao nikada a konzervatorski propisi o zaštiti baštine – poput kradenih kamenih pragova napuštenih starih kuća čija je televizijska reportaža ministra potakla na

² Javne rasprave reguliranja hore u Starom Gradu 26. III. 2004. i 13. III. 2015.

organizaciju izložbe – su za pragove i suhozide ostali isti kao i prije izložbe.

Ilustracija 1: Ulaznica izložbe "Dalmatinska Zagora – nepoznata zemlja" s leit-motivom suhozidnih bunara koji, za razliku od ostalih prikazanih atrakcija, nisu u Registru kulturnih dobara.

Legislativna refleksija se u sadašnjim postupcima registracije kulturnih dobara vezanih za suhozide na profesionalni integritet stručnjaka nadovezala u provedbi 15. članka Konvencije o očuvanju nematerijalne kulturne baštine, koja je u Hrvatskoj kao zakon na snazi od 2005. godine. Članak glasi:

Sudjelovanje zajednica, skupina i pojedinaca. U okviru svojih aktivnosti zaštite nematerijalne kulturne baštine svaka država stranka nastoji osigurati najšire moguće sudjelovanje zajednica, skupina i, u nekim slučajevima, pojedinaca koji stvaraju, održavaju i prenose tu baštinu te ih aktivno uključuje u svoje postupke.

Da je izraz "lokalna zajednica" izvor svakovrsnih nejasnoća, o tome ne treba duljiti. Primjerice, na nedavnoj panel-diskusiji Hrvatske zajednice županija pod naslovom "Decentralizacija i razvojna uloga lokalnih zajednica" tim izrazom su se predstavljale županije a glavna tema je bila mogućnost njihovog ukidanja! Doimalo se kako su se župani terminom pomogli da bi ga razmijesili po mjeri pokrivanja svojih zebnji. Isto se u vođenju Registra kulturnih dobara prije tri godine učinilo uvrštavanjem

nematerijalnog kulturnog dobra umijeća gradnji u suhozidu, premijesivši "zajednicu" iz konvencijskog članka do razmjera nacije ili istočnojadranske populacije. Zbog dobro opisane meke granice rasprostranjenja i preklapanja oblika (Stepinac Fabijanić 1987.) svakome je bilo jasno da ovakva "zajednica" uključuje i naše susjede. Izokretanje lokalne zajednice na glavu moglo je biti na korist samo pojednostavljanju obrade popunjenih obrazaca na redovitom godišnjem natječaju prijava potreba u kulturi Ministarstva kulture, na kojem navedenost u Registru kulturnih dobara služi kao kvalifikacijski prag. Bilo kakva prijava potreba vezanih za kakvu osobitu lokalnu kulturnu praksu imala je zauzeti mjesto u redu s drugima, koji za život svoje lokalne zajednice možda i nisu toliko osobiti ili vrijedni. Uopće ni zavođenje u Registar mrgari nisu našli desetljeće i po nakon objavljivanja njihove krčke etnografije (Horvatić 2000.), neovisno o tomu što ih ljudi koriste, popravljaju, izlažu im fotografije, od njihovih obrisa rade nakit, na svečanostima nose majice s njihovim slikama, nude rute njihovih obilazaka a lokalni ugostitelj im je formu ponovio u hortikulturnom uređenju hotela.

Zašto konzervatorski stručnjaci ustrajavaju na kršenju zakona, uzimajući nakon preventivne registracije umijeća gradnje svih suhozidnih oblika raznih sredina (zidova, stepeništa, rampi, prolaza, prijelaza, pločnika i kaldrmi, kanala, mostova, cisterni, nakapnica, klopi i jama, grudobrana, upuštenih zaklonica za voćke, sušilišta za voće itd.) kao jednog nematerijalnog kulturnog dobra sada i podrazumijevano isti karakter trajne registracije, kako se moglo razabrati na okruglom stolu "Umijeće gradnje 'u suho' – upis u Registar kulturnih dobara R. H. i izrada multinacionalne nominacije za upis na UNESCO-vu Reprezentativnu listu nematerijalne kulturne baštine" koji je 2. svibnja priređen u Upravi za zaštitu kulturne baštine Ministarstva kulture? U tako izokrenutom konzervacijskom rješenju za nositelje integralno koncipiranog kulturnog dobra imali su se naći ljudi koji bi, po slovu propisa, tim umijećem provjereno vladali u svim njegovim finesama. Neovisno o tome što bi u obrazloženju nositelji bili asocirani fragmentima fenomena, UNESCO-vom prosuditelju ili bilo kome sa strane po konvencijskim bi se zasadima imalo činiti kako je nesretni Branko Brubnjak, zaslužni majstor iz Mošćeničke Drage koji udruzi "Dragodid" pomaže u provedbi najbolje hrvatske ljetne škole gradnje suhozida, postao graditeljski autoritet u rasponu od velolučkih *virtujaka* na Korčuli do *draških* zdenaca na Krku i imalo bi ga se što pitati ako u

obnovi tih formi nekoga područja nedovoljno dobro pa mu se građevina sruši i prouzroči štetu.

Ilustracija 2: Branko Brubnjak vodi ljetni kamp suhozidne gradnje udruge "Dragodid" na Petrebišćima, PP Učka.

Neodoljivi zov UNESCO-vih popisa čije se zbrojeve čita kao nogometne rezultate, time spremno tumačeći značaj svoje zemlje i odgovornost političkog mandata (Labadi 2012.), u postizanju tako zadanog cilja Upravu za zaštitu kulturne baštine stiska u zagrljaj smrtonosan za lokalne zajednice. Pri tome se može primijetiti kako su one svoja vernakularna rješenja uvijek radila u prostoru omogućenim širim zbivanjima, na primjeru suhozida sve od antičkih kolonizacija preko srednjovjekovnih vitizacija do vinarske konjunktore. Ništa od toga nije bio lokalni proces, ali je svaki od njih polučio svoja različita lokalna lica i ostvario lokalna kondicioniranja i refleksije. Primjena UNESCO-vih konvencija je, također, supranacionalni i globalni proces. U takvome se prostoru nalazi i za očita zaobilaznja slova i duha Konvencije poput utvrđivanja nematerijalnog kulturnog dobra mediteranske ishrane lišenog svojih lokalnih zajednica, u čemu je odlučnu inicijativu imao ministarski diktat (Broccolini 2012: 288).

Ipak, izabiranjem prehrambenih mućaka ne može se doći do dobre prakse ukusne kajgane. To što bi bila ukusna samo nekima radi o glavi temeljnom fenomenu, sa čime smo već na terenu stručnog integriteta. U Etičkom kodeksu Hrvatskog etnološkog društva, koji je za svoju struku u ovom dijelu kontinenta pionirski donesen prije tri godine, od stručnjaka se traži:

(...) raditi u korist pripadnika zajednice, uvećavajući njihove razvojne mogućnosti i podržavajući ih u njihovim kreativnim procesima vodeći pri tome računa o društvenim interesima. (čl. 15)

Kad je Ćiril Iveković od Luke Jelića preuzeo navod narodnog termina za pseudokupole "poljarica" i smjestio ga čak u naslov svog rodonačelničkog članka (Iveković 1925.), ili kad je Aleksandar Freudenreich u tu terminologiju uvrstio i riječ "buča" (Freudenreich 1959: 369), to su ispravljeni etnografski previdi (što je Freudenreich poslije i učinio). Kad autori meko tkivo suhozidne baštine mijese da bi popunili ambicioznije kalupe iranskog podrijetla Hrvata, razvojnih linija kulture, nacionalnog legitimiranja tisućljetnim kontinuitetima ili empirijskog utvrđivanja idealnih proporcija građevine, i to su tek teze za provjeru. Falsificiranje regulatornog okvira za očuvanje kulturnih dobara ne ide u takvu vrstu interpretacija. Uvećavanje razvojnih mogućnosti i pothranjivanje kreativnih kapaciteta društva s ovim kulturnim dobrima ne znači namicanje UNESCO-voć čuvenja od kakvog će izravnu korist imati regulatorov poslodavac a sporednu stvaratelj, već je to uspostavljanje institucionalnog dijaloga za kakav drugi nemaju sredstava: u međusektorskom preklapanju povezivanje ovog dijela Registra s agrookolišnim poticajima, a u civilnom društvu njegovanje kapaciteta kakvi nisu postojali prije samo deset godina. Okretanje slijepog oka na *crowdsourcing*-projekte poput popisa "Suhozid.Hr" ne pridonosi autoritetu Registra već ga u svim ukljućenim detaljima još uvijek neoperabilnim za utvrđivanja kulturnih dobara od lokalnog značaja osiromašuje i potkopava. Nema nijednog drugog autoriteta koji ovakvom projektu umjesto strane podloge satelitskih snimaka može uglaviti suradnju Državne geodetske uprave temeljenjem na preciznijim aeroortofotografijama, isto kao što ni udruge ni zadruge ni njihovi savezi ne mogu polučiti križanje registriranih kulturnih krajolika s popisom teško obradivih površina za poljodjelčevu motiviranje

zadržavanja i održavanja umjetnih struktura isplatom odgovarajućih poticaja. Odnos spram takvog kultivatora odgovara odnosu što ga on gaji prema sjemenu. Ako je sijanje GMO već zabranjeno, takvu bastardizaciju nemojmo izvesti ni u kultiviranju kultivacija.

Literatura

- Bendix, Regina F., Aditya Eggert i Arnika Peselmann, ur. (2012.): *Heritage Regimes and the State* (Göttingen Studies in Cultural Property, vol. 6). Göttingen: Universitätsverlag Göttingen.
- Broccolini, Alessandra (2012.): Intangible Cultural Heritage Scenarios within the Bureaucratic Italian State, u: Bendix et al., 283-300.
- Choay, Françoise (2001.): *The Invention of the Historic Monument*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Freudenreich, Aleksandar (1959.): O razvojnim linijama u narodnom graditeljstvu. *Rad kongresa folklorista Jugoslavije VI*. Bled-Ljubljana: Savez folklorista Jugoslavije, 369-389.
- Horvatić, Berislav (2000.): Mrgari, rožice od gromače. *Krčki kalendar* 7:92-102.
- Iveković, Ćiril Metod (1925.): Bunje, čemeri, poljarice. *Zbornik kralja Tomislava*, Zagreb: JAZU, 413-429.
- Kale, Jadran (2016.): Kako dematerijalizirati kamen: vodnjanski poučak. *Histria* 6 (u tisku).
- Kečkemet, Duško (2000.): *Bračke bunje*. Supetar: Brački zbornik.
- Keiter, Robert B. (2013.): *To Conserve Unimpaired: The Evolution of the National Park Idea*. Washington, D. C.: Island Press.
- Labadi, Sophia (2012.): UNESCO, Cultural Heritage, and Outstanding Universal Value: Value-based Analyses of the World Heritage and Intangible Cultural Heritage Conventions. Boulder: AltaMira Press.
- Lalić, Dražen (2011.): *Torcida: pogled iznutra*. Zagreb: Profil.
- Stepinac Fabijanić, Tihomira (1987.): Kažuni, kažete, hiške, kočje... *Zgodovinske vzporednice slovenske in hrvaške etnologije* 3, Ljubljana: SED, 89-101.

ANNEX ON THE PROTECTION OF HEARING DRYSTONE-WALLING

(Summary)

The issue of this article is the actual state of regulation upon safeguarding cultural goods associated with drystone-walling (structures and buildings, landscapes and intangible cultural goods) in Croatia. After three-year period of preventive registration of associated intangible cultural good new modes of institutional safeguarding are been searched, which coincided with multilateral nomination of drystone-walling techniques for inscription into the Representative List of Intangible Cultural Heritage. Circumstances of articulations of preservation modes are discussed here, and some improvements are suggested.

Keywords: intangible cultural heritage, cultural landscape, drywall